

SÄKER SPECIALIST

Riktlinjer för utförande av specialentreprenader, Förstudie

Peter Wipp

2022-05-06

FÖRORD

Detta är en förstudie inför ett mer omfattande arbete med att ta fram riktlinjer för utförande av specialentreprenader inom byggbranschen.

Förstudien har genomförts som en workshop med deltagare från specialistbranscher och byggföretag.

Projektledare: Peter Wipp, Punkthöjden Fastighetsekonomi AB.

Styrgrupp: Roger Blomqvist, BFB m.fl, Per Kågström, Byggföretagen och Lars Redtzer Byggföretagen.

Referensgrupp: Representanter från specialistföretag och Byggföretag som deltagit i arbetet med sund konkurrens, dvs Johan Onno, Mur och putsföretagen, Jens Sjöberg, Xervon Sweden AB, Håkan Ericsson, ID06, Joakim Stenberg, TIB, Linda Dahlin, Betonghålltagning i Göteborg AB, Grgo Omazic, Peab Sverige AB, Leena Haabma Hintze, Rentalföretagen m.fl, Håkan Carlsson, STIB

Jag vill framföra ett tack till alla som deltagit i studien och till SBUF som möjliggjort genomförandet.

Norrtälje maj 2022

Peter Wipp Projektledare

SAMMANFATTNING

Rapporten beskriver en förstudie inför ett mer omfattande arbete med att ta fram riktlinjer för utförande av specialentreprenader inom byggbranschen. Inom byggbranschen finns ett stort antal specialistbranscher med företag som ofta anlitas som underentreprenörer i olika byggprojekt men även arbetar direkt mot fastighetsägare. En del av branschföreningarna har även tagit fram riktlinjer för hur arbeten inom respektive bransch ska utföras och vilka krav avseende utbildning som gäller. Emellertid har inte alla specialistbranscher den här typen av riktlinjer. Därtill kommer att riktlinjerna ofta kan vara okända för många beställare av entreprenader. Snårigheten och en kontrollmekanism som vilar på egenkontroller har öppnat dörren för oseriösa aktörer inom byggmarknaden. Detta har bland annat fastslagits genom olika undersökningar, senast av Byggmarknadskommissionen. För att skapa tydlighet och sund konkurrens på det här området har några av Specialistbranscherna och Byggföretagen tagit initiativ till projektet Säker specialist. Syftet med förstudien är att förankra kravbilden och framgångsfaktorerna.

En nyckelfråga för att nå framgång är att riktlinjerna är förankrade hos byggherrarna och att de för kraven vidare vid upphandling av byggentreprenader. En annan nyckelfråga är att upphandlande part vid återopande av riktlinjerna känner tillit till att riktlinjerna innebär att erforderliga kontroller av nyckelfaktorerna är säkerställda.

INNEHÅLL

BAKGRUND.....	4
SYFTE	4
FÖRSTUDIE	5
GENOMFÖRANDE.....	5
STRUKTUR:.....	6
TIDPLAN:.....	6
ORGANISATION:	6
KOMMUNIKATION/FÖRANKRING.....	7
KRAVSTÄLLNING FRÅN BESTÄLLARE.....	7
UTBILDNING FÖR PERSONAL I SPECIALISTBRANSCHER	7
RISKER/HINDER	7
UTREDNINGSFRÅGOR	8
FÖRVALTNING	8
REDOVISNING:.....	8
SLUTSATSER:.....	9
DEFINITIONER.....	9

Bilaga 1. Sammanfattning från Workshop 220322

BAKGRUND

Inom byggbranschen finns ett stort antal specialistbranscher med företag som ofta anlitas som underentreprenörer i olika byggprojekt men även arbetar direkt mot fastighetsägare. Ett 20-tal av dessa har samarbetsavtal med Byggföretagen med uppdrag att driva branschverksamhet. Kravet för medlemskap i specialistbranschföreningarna är i stort samma som för medlemskap i Byggföretagen. Detta innebär krav på ordnad ekonomi, ordentliga avtal (kollektivavtal), krav på att lagar och regler som gäller på den svenska bygg- och arbetsmarknaden följs etc. En del av branschföreningarna har även tagit fram riktlinjer för hur arbeten inom respektive bransch ska utföras och vilka krav avseende utbildning som gäller. Emellertid har inte alla den här typen av riktlinjer. Därtill kommer att riktlinjerna ofta kan vara okända för många beställare av entreprenader. Orsaken till detta är svårigheter att nå ut med information om den egna branschföreningens verksamhet till beställarmarknaden och byggbranschen i övrigt. Resultatet har blivit en byggmarknad där beställare har svårt att hitta entreprenörer som verkar enligt överenskomna riktlinjer liksom osäkerhet om vilka krav som bör ställas i samband med en upphandling samt huruvida dessa följs eller inte.

Snårigheten och en kontrollmekanism som vilar på egenkontroller har öppnat dörren för oseriösa aktörer inom byggmarknaden. Detta har bland annat fastslagits genom olika undersökningar, senast av Byggmarknadskommissionen.

Det bedrivs även ett alltmer intensifierat arbete för sund konkurrens såväl av organisationer som Byggföretagen som av enskilda företag där exempelvis AB Stockholmshem kan nämnas.

SYFTE

Syftet med projektet är att ta fram en gemensam grund för riktlinjer för utförande av specialistsentreprenader inom byggverksamhet. Arbetsnamnet är ”Säker Specialist”. Bakom initiativet står ett antal specialistbranscher inom Byggföretagen. Initiativet är förankrat inom Byggföretagen som ställt sig bakom projektet då bedömningen är att detta bör kunna bidra till ökad kvalitet inom byggsektorn samt bidra till minskat fusk och kriminalitet. Med Säker Specialist ska byggbranschen kunna uppnå:

- Tryggare förutsättningar för beställare att hitta entreprenörer som följer svenska lagar och regler samt arbetar enligt riktlinjer som säkerställer att beställda entreprenader uppfyller krav på kvalitet och säkerhet enligt myndighetskrav.
- En gemensam grund för specialbranscher att ta fram branschspecifika riktlinjer. Säker Specialist ska utgöra en plattform med såväl krav som är gemensamma som riktlinjer för respektive bransch att utforma sina respektive branschkrav.
- Ett ramverk som kan utgöra en kvalitetsnorm för beskrivningar i olika bygghandlingar och projektbeskrivningar.
- Ett viktigt steg att komma till rätta med en del av de problem gällande fusk, kriminalitet och osund konkurrens som idag tyvärr är vanligt förekommande.
- Ett verktyg för beställare att formulera och följa upp krav vid upphandling av specialentreprenader.

FÖRSTUDIE

Arbetet har inletts med en förstudie och problemanalys i form av en workshop med representanter för bransch och byggherrar för att säkerställa att kravställningen blir relevant. Därefter samlas fakta genom att läsa in befintliga branschspecifika riktlinjer som tagits fram inom bland annat Golvbranschen (GBR), Ställningsbyggarbranschen (STIB), Takbranschen (TIB), Lösullsisoleringsbranschen (BFL) och Reliningbranschen (BRiF). Fler kan bli aktuella. Kopplingar till kvalitetssystem som BF9K, Povel och BKMA ska beaktas och tillvaratas.

Under förstudien har det framkommit att en av de centrala framgångsfaktorerna är att riktlinjerna för Säker Specialist har förankrats hos byggherrarna. Byggherrarna behöver förstå nyttan av och formulera de villkor som Säker specialist anger. Om Byggherrarna kravställer enligt Säker Specialist, kommer byggtreprenörerna i sin tur att följa byggherrans krav vid upphandling av underentreprenader. En betydande del av projektarbetet blir därför att engagera byggherrarna genom organisationer som Byggherrarna, Fastighetsägarna och Sveriges Allmännytta.

För att skapa enighet kring detta kan en nyckelfaktor vara att skapa branschspecifika tillägg till AB-U enligt den modell som finns för ställnings- och lösullsentreprenader. Det behöver utredas under projektet.

Det har under förstudien framkommit att utbildning och kompetensutveckling är en kritisk fråga, specialistföretagen har, precis som branschen i stort, svårt att rekrytera personal i erforderlig omfattning.

Viktigt är att slutresultatet blir ett verktyg som uppskattas och används brett samt att det får en god förankring inom byggbranschen liksom beställarledet.

GENOMFÖRANDE

Arbetet delas upp i en förstudie (genomförd i och med denna rapport), en genomförandefas (etapp 2) och en implementeringsfas (etapp 3).

Resultatet från workshopen sammanställs och utvärderas. Efter detta steg bör det vara möjligt att formulera en projekt- och informationsplan för genomförandefasen och förankra den i styrgruppen. Viktigt är att slutresultatet blir ett verktyg som uppskattas och används brett samt att det får en god förankring inom byggbranschen liksom beställarledet. En likaledes viktig fråga är hur de färdiga riktlinjerna ska förvaltas, förstudien ska belysa om det finns befintliga organisationer som kan "äga" riktlinjerna eller om det krävs en ny organisation för detta.

Arbetet att samla in och sammanställa/organisera fakta omfattar såväl inläsning som personintervjuer med både företrädare för entreprenörer som verkar enligt dessa riktlinjer liksom beställare. Faktainsamlingen kan även komma att utgöras av frågeenkäter i händelse av att ett större urval av svarande skulle behövas. Detta kan i första hand vara aktuellt om vi misstänker att det råder stor spridning i svar gällande nytta av befintliga riktlinjer.

STRUKTUR:

1. Formulera projektplan och förankra i styrgruppen
2. Faktainsamling samt värdering, sortering och avgränsning av materialet.
3. Ta fram en första skrivning som remitteras till en referensgrupp (se under organisation nedan). Möten och dialog mellan projektgrupp och styr/referensgrupp.
4. Fortsatt bearbetning av grundskrivning samt framtagande av plan för hur arbetet ska kommuniceras/spridas. Möten och dialog mellan projektgrupp och styr/referensgrupp.
5. Presentation och redovisning/remiss av arbetet gentemot Byggföretagens specialistbranschföreningar. Via samarbetsforumet Branschregionrådet inom Byggföretagen.
6. Fastslå Säker Specialist samt påbörja kommunikationsarbetet med att föra ut det till olika intressenter. Omfattar besök hos utvalda organisationer/företag i syfte att nå ut till större beställare inom byggentreprenadledet, fastighetsägare, allmännyttan samt branschpress.

Parallellt med det övriga arbetet, från steg 2, måste projektet arbeta med förvaltningsfrågan.

TIDPLAN:

Steg 1: projektstart planeras till juni 2022.

Steg 2: augusti-september

Steg 3: oktober

Steg 4: november-december. Remisstid till och med januari 2023.

Steg 5: Vårvintern 2023.

Steg 6: Förankrings-/kommunikationsarbete våren 2023.

Etapp 3: Implementering av projektet sker i en tredje etapp efter att riktlinjerna är utarbetade.

ORGANISATION:

Arbetet kommer att genomföras i projektform med en mindre arbetsgrupp bestående av projektledare samt 2-3 personer. Projektgruppen underställs en styrgrupp bestående av representanter från minst tre specialistbranschföreningar samt Byggföretagen och Installatörsföretagen. Styrgruppen ska arbeta på uppdrag av Byggföretagens samarbetsforum för specialistbranscher inom Byggföretagen (historiskt benämnt Branschregionrådet inom Byggföretagen). Till projektet har knutits en referensgrupp för kvalitetssäkring av projektarbetet så att utformningen av Säker Specialist förankras på bred basis inom Byggföretagen samt specialistbranschföreningarna. Till referensgruppen ska representanter från byggherresidan om möjligt knytas. Referensgruppen har sin bas grupperingen som arbetat med Sund konkurrens.

KOMMUNIKATION/FÖRANKRING

Redan under projektarbetet är det viktigt att projektgruppen är flitiga deltagare i branschen samarbetsforum, medlemsmöten i specialistbranscherna och exempelvis Forum för sund konkurrens. Kommunikation och förankring är en omfattande och viktig uppgift och måste därför bedrivas under lång tid.

KRAVSTÄLLNING FRÅN BESTÄLLARE

Förstudien indikerar att följande krav måste uppfyllas för att en beställare ska känna trygghet i riktlinjerna för Säker Specialist?

- Företaget är tryggt gällande skatter, avgifter och personalavtal
- Personalen har rätt kompetens
- Arbetsmiljökraven styrs/regleras enligt rätt rutiner.
- Utbildningarna som personalen genomfört är granskade och klarar de krav som gäller. Exempelvis. en asbestutbildning ska vara godkänd.

Kontroller/uppföljning kommer att vara viktiga. Projektet måste definiera hur verifieringen av ett företag som verkar inom riktlinjerna för Säker Specialist ska göras? Med vilken periodicitet ska vi kontrollera?

UTBILDNING FÖR PERSONAL I SPECIALISTBRANSCHER

Det har under förstudien framkommit att utbildning och kompetensutveckling är en kritisk fråga, specialistföretagen har, precis som branschen i stort, svårt att rekrytera personal i erforderlig omfattning. Många specialistbranscher rekryterar utanför de traditionella utbildningsvägarna något som kan innebära att personalen saknar de grundläggande teoretiska kunskaperna som ges i gymnasieskolans byggprogram. Det är därför av stor vikt att man inom respektive specialistbransch strukturerar utbildningsplaner med avseende kunskapsmål och kan säkerställa att de utbildningar som erbjuds på marknaden är kvalitetssäkrade. Innehållet ska vara relevant och granskade utbildningar ska vara likvärdiga med utgångspunkt i kunskapskraven. Här är det mycket intressant med verktyg som möjliggör validering av innehållet i de kurser som erbjuds av olika marknadsaktörer

RISKER/HINDER

En fråga som lyftes under workshopen var rekryteringsbehoven. Hur ska vi hantera behovet att klara rekrytering inom ramen för Säker Specialist framöver? Rekryteringsbehoven framöver är så pass omfattande framöver att vi inte klarar dessa enbart med inhemsk arbetskraft. Hur ska vi då hantera kompetenskraven så att vi klarar rekryteringen inom Säker Specialist. Hur ska vi utforma utbildningsvägar och vidimering för att klara resursbehov och kompetensförsörjning?

En risk är att innebörden/definitionen av Säker Specialist inte blir tydligt för upphandlande företag. Idag är krävs rätt stor detaljkunskap för att som upphandlare/inköpare kunna formulera kraven för de olika delområdena.

UTREDNINGSFRÅGOR

ID 06 – en oslipad diamant? Detta är ett verktyg som skulle kunna utvecklas att styra villkoren för att kvalificeras för Säker Specialist.

Vilka skallkrav ska gälla utbildning inom Säker Specialist? Om de utbildningar som utgör miniminivån finns definierade i ID06 så underlättas en hel del av kontrollerna ute på byggplatserna.

Hur ska utländska bolag hanteras?

Är 3:e-partskontroller ett krav för Säker Specialist?

FÖRVALTNING

Förvaltningen av de färdiga riktlinjerna är central efter implementationsfasen då det måste finnas en organisation som ansvarar för förvaltningen. Strävan bör vara att det är en befintlig organisation, för att hålla nere kostnaderna så långt det är möjligt. Vi har under förstudien diskuterat om det kan vara en gruppering underställd Byggföretagens samarbetsforum för specialistbranscher inom Byggföretagen, eller om det är en extern organisation. Förutom att utveckla och förvalta riktlinjerna finns ett flertal andra frågor som behöver hanteras exempelvis hur utbildningar ska granskas och godkännas? Under förstudien har det framkommit att ID06 kan vara en väg – men idag är det inte verifierat att detta fungerar när det gäller att genomföra utbildningar håller rätt kvalitet.

REDOVISNING:

Ett av huvudmålen med projektet är att informera om resultatet och marknadsföra ”Säker specialist” bland byggtreprenörer och byggherrar.

Redovisningen kommer därför dels att ske genom en sammanfattande projektrapport men då projektet syftar till att ta fram en modell för branschregelverk så innebär det i sig att dokumentation av modellen är en del av projektet. Under genomförandefasen avgränsas arbetet så att det inte ingår att ta fram en digital lösning eller App.

Information ska integreras i projektet, dels genom att engagera bransch och beställare i arbetet, dels genom att ta fram en kommunikationsplan för informationsspridning.

Då specialistbranscherna är en viktig part behöver projektet informera på respektive förenings återkommande föreningsmöten

Målgrupper för information är

Medlemmar i branschföreningarna (specialistbranscherna)

Medlemmarna i Byggföretagen

Byggherrar (Fastighetsägare) genom deras branschorganisationer

SKR Sveriges Kommuner och Regioner

Institutioner med indirekt påverkan (banker, försäkringsbolag, myndigheter)

SLUTSATSER:

Slutsatserna från förstudien är

att ansatsen som initiativtagarna till projektet hade är rimliga och riktiga men att de ska kompletteras med följande

att den centrala framgångsfaktorn är att förankra kravställningen hos byggherrarna och att de för kraven vidare till den upphandlade byggentreprenören – detta oavsett entreprenadform.

att definiera miniminivåer på utbildning för utförande personal och att säkerställa att detta följs upp – exempelvis genom utveckling av ID06

att det finns efterfrågan på ett tryggt och enkelt verktyg för upphandling och kravställning av specialistentreprenader.

DEFINITIONER

Beställare - vi använder här begreppet beställare för den som köper en entreprenad av ett specialföretag oavsett om beställaren är en byggherre, fastighetsägare, riksbyggare eller en underentreprenör

Riktlinjer - med riktlinjer avses i detta sammanhang de krav som ställs på en medlem i en specialbransch, riktlinjerna kan avse krav på verksamhetssystem, såväl som hur ett arbete ska utföras tekniskt. Riktlinjerna kan också ställa krav på auktorisation eller certifiering och kan innehålla olika nivåer beroende på bransch och företag.

Specialist – här avses ett specialföretag som är medlem någon av de branschföreningar som ingått samarbetsavtal med Byggföretagen

//

Bilaga 1, Sammanfattning från workshop 220322

Säker specialist

Workshop/referensgruppsmöte

22-03-22

Näringslivets hus, Storgatan 19, Stockholm samt Teams

Deltagare

På plats:

Johan Onno, Mur och putsföretagen

Lars Redtzer, Byggföretagen

Per Kågström, Byggföretagen

Jens Sjöberg, Xervon Sweden AB

Håkan Ericsson, ID06

Roger Blomqvist

Joakim Stenberg, TIB

Distans via Teams

Linda Dahlin, Betonghåltagning i Göteborg AB, del av tid

Grgo Omazic, Peab Sverige AB

Leena Haabma Hintze, Rentalföretagen m.fl.

Håkan Carlsson, STIB

Inledning bakgrund,

Utgångspunkt för Branschgemensamt regelverk

Utgångspunkten är att vi utnyttjar de befintliga kvalitetsprogram/branschspecifika riktlinjer som finns. Utifrån dessa skapar vi en plattform, en gemensamt accepterad struktur som kan bilda grund för samtliga (och nya, kommande) riktlinjer.

Målsättningen är att Säker Specialist ska bli ett samlingsbegrepp och rubrik som ska underlätta för såväl beställare som utförare/leverantör att ange/följa krav vid val av entreprenör för specialisttjänster. Det är viktigt att det finns ett branschgemensamt regelverk för beställare att formulera och följa upp krav vid upphandling av specialentreprenader.

Diskussion hinder och kritiska frågor

Det gäller att få enighet kring detta. En viktig faktor för att vinna framgång är att byggherrarna förstår och följer de villkor som Säker specialist ska ange. Byggentreprenörerna kommer att följa byggherrrens krav vid upphandling av underentreprenader. En nyckel kan vara att få till detta som branschspecifikt tillägg till AB-U enligt den modell som finns för ställning och lösull. Vi behöver engagera byggherrarna som grupp och kontakter bör tas med organisationer som Byggherrarna, Fastighetsägarna och Sveriges Allmännyttan.

En fråga som lyftes under workshopen var rekryteringsbehoven. Hur ska vi hantera behovet att klara rekrytering inom ramen för Säker Specialist framöver? Rekryteringsbehoven framöver är så pass omfattande framöver att vi inte klarar dessa enbart med inhemsk arbetskraft. Hur ska vi då hantera kompetenskraven så att vi klarar rekryteringen inom Säker Specialist. Hur ska vi utforma utbildningsvägar och vidimering för att klara resursbehov och kompetensförsörjning?

Bilaga 1, Sammanfattning från workshop 220322

Risker och öppna frågor

En risk är att innebörden/definitionen av Säker Specialist inte blir tydligt för upphandlande företag. Idag är krävs rätt stor detaljkunskap för att som upphandlare/inköpare kunna formulera kraven för de olika delområdena.

Hur ska verifieringen av Säker Specialist göras?

Ska vi ha fler kontroller?

Är 3:e-partskontroller ett krav för Säker Specialist?

ID 06 – en oslipad diamant? Detta är ett verktyg som skulle kunna utvecklas att styra villkoren för att kvalificeras för Säker Specialist.

Vilka skullkrav ska gälla utbildning inom Säker Specialist? Om de utbildningar som utgör miniminivån finns definierade i ID06 så underlättas en hel del av kontrollerna ute på byggplatserna.

Hur ska utländska bolag hanteras?

Kontroller/uppföljning kommer att bli viktiga.

Vilka delar behövs för att en beställare ska känna trygghet i verktyget Säker Specialist?

- Företaget är tryggt gällande skatter, avgifter och personalavtal
- Personalen har rätt kompetens
- Arbetsmiljökraven styrs/regleras enligt rätt rutiner.
- Utbildningarna som personalen genomfört är granskade och klarar de krav som gäller. Exv. en asbestutbildning ska vara godkänd.

Här borde finnas en del att lära ur ”Allmännyttans initiativ”.

Förvaltning

Förvaltningen är viktig så att vi kan utnyttja de delar som redan finns idag. Det måste finnas en organisation som ansvarar för förvaltningen. Strävan bör vara att det är en befintlig organisation. Exempel för frågor som behöver hanteras är hur utbildningar ska granskas och godkännas? ID06 kan vara en väg – men idag är det till exempel inte full tillit att detta fungerar när det gäller att genomförda utbildningar håller rätt kvalitet.

Nästa steg:

Rapportskrivning som ska levereras till SBUF.

Formulera steg 2 i arbetet som också ska bli ansökan till SBUF.

// Peter Wipp